

HØRINGSNOTAT

Styrket tilsyn med ivaretagelse av samiske barns språk og kultur i barnevernet – forslag til endringer i forskrift 18. desember 2003 nr. 1659 om fosterhjem og i forskrift 11. desember 2003 nr. 1564 om tilsyn med barn i barneverninstitusjoner for omsorg og behandling.

1 Innledning

I dette høringsnotatet foreslås endringer i forskrift 18. des. 2003 nr. 1659 om fosterhjem og i forskrift 11. desember 2003 nr. 1564 om tilsyn med barn i barneverninstitusjoner for omsorg og behandling. Målet er å tydeliggjøre at det skal føres tilsyn med at samiske barns rett til å ivareta språk og kultur følges opp i fosterhjem og barneverninstitusjoner. Forslagene er utformet etter konsultasjoner mellom Sametinget og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet jf. Konsultasjonsavtalen av 11. mai 2005 som er inngått mellom staten og Sametinget under henvisning til ILO-konvensjon nr. 169 art. 6.

Bakgrunnen for forslagene er at Sametinget er opptatt av at samiske barn ofte møter et barnevern som mangler språk- og kulturkompetanse. Slik kompetanse er viktig for å fange opp og vurdere samiske barn og familiers eventuelle behov for tilrettelagte tjenester. Det vises særlig til at det skal føres tilsyn med at samiske barns rett til å ivareta språk og kultur følges opp i fosterhjem og barneverninstitusjoner.

Den samiske befolkningen er anerkjent som urbefolkning med rett til sitt eget språk, sin kultur, sitt næringsgrunnlag og sin levemåte. Dette gir den samiske befolkning en særstilling blant minoriteter i Norge. I denne saken tas utgangspunkt i barnekonvensjonens bestemmelser og presiseringer i barnevernloven.

Mange av problemstillingene som drøftes vil også ha tilsvarende relevans for andre minoriteter. Spørsmål om å foreslå tilsvarende tilpasninger for andre minoriteter, drøftes underveis i notatet.

2 Bakgrunn - om samiske barns rett til å ivareta samisk språk og kultur i barnevernet

2.1 Barnekonvensjonen – noen utgangspunkter

Barnekonvensjonens grunnleggende prinsipp for alle handlinger som berører barn, er hensynet til barnets beste. Dette hensynet er tatt inn i artikkel 3 nr. 1 og er også nedfelt i barnevernloven § 4-1:

Artikkel 3 nr. 1

Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Barnekonvensjonen artikkel 30 henviser direkte til barn av urfolk og minoriteter:

Artikkel 30

I stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter eller personer som tilhører en urbefolkning, skal et barn som tilhører en slik minoritet eller urbefolkningen, ikke nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe å leve i pakt med sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk.

Barnekonvensjonen artikkel 30 fokuserer på at barn ikke skal nektes retten til sin kultur, sitt språk og sin religion i samvær med andre medlemmer av sin gruppe. Artikkelen må ses i sammenheng med diskrimineringsvernet i artikkel 2 der det i nr. 2 heter at ”*partene skal treffe alle egnede tiltak for å sikre at barnet beskyttes mot enhver form for diskriminering eller straff på grunn av sine foreldres, sin verges eller familiemedlemmers stilling, virksomheter eller tro.*” I følge Menneskerettighetskomiteens generelle kommentar nr. 23 tolkes artikkel 30 jf. artikkel 2 slik at den ikke bare beskytter mot diskriminerende handlinger, men at den også skal gi positive rettigheter. Når det gjelder urfolk, har FNs rasediskrimineringskomite bedt statene ikke bare respektere urfolks kultur, språk og historie, men også om å aktivt promotere dets bevaring som en berikelse av samfunnet. Barnekonvensjonen kan

altså tolkes slik at den gir adgang til, og i en viss utstrekning forutsetter, positive tiltak for å ivareta minoritetskulturer m.v.. Konvensjonen gir imidlertid ingen nærmere angivelser av relevante tiltak.

Spørsmålet i denne saken gjelder barn under barnevernets omsorg. Saken dreier seg derfor både om retten til å bevare språk og kultur og retten til beskyttelse og omsorg. I henhold til barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 2 har staten plikt til å sikre barnet den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel:

Artikkel 3 nr. 2

Partene påtar seg å sikre barnet den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel, idet det tas hensyn til rettighetene og forpliktelsene til barnets foreldre, verger eller andre enkeltpersoner som har det juridiske ansvaret for ham eller henne, og skal treffe alle egnede, lovgivningsmessige og administrative tiltak for dette formål.

Barnevernets ansvar trer inn når barnets biologiske familie ikke makter å ivareta barnets behov for omsorg. Barnevernet skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid.

Barnekonvensjonen artikkel 20 omhandler statens plikt til å sørge for at barn som av ulike årsaker ikke kan tas vare på av familien, får et alternativt omsorgstilbud.

Artikkel 20

- 1. Et barn som midlertidig eller permanent er fratatt sitt familiemiljø, eller som i egen interesse ikke kan tillates å bli værende i et slikt miljø, skal ha rett til særlig beskyttelse og bistand fra staten.*
- 2. I samsvar med sin nasjonale lovgivning skal partene sikre alternativ omsorg for et slikt barn.*
- 3. Slik omsorg kan f.eks. omfatte plassering i fosterhjem, Kafala etter islamsk lov, adopsjon eller, om nødvendig, plassering i institusjon egnet for omsorg for barn. Når mulige løsninger overveies, skal det tas tilbørlig hensyn til ønskeligheten av kontinuitet i barnets oppdragelse og til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn.*

Å ivareta barnets omsorgsbehov kan altså forutsette at det flyttes ut av sitt hjem, noe som igjen kan innebære svekket kontakt med barnets egen kulturelle bakgrunn.

Artikkel 20 nr. 3 gir retningslinjer for hvilke vurderinger som skal foretas når det i slike tilfeller skal velges mellom alternative omsorgsløsninger/plasseringer. Det fremgår at det skal tas tilbørlig hensyn til ønskeligheten av kontinuitet i barnets oppdragelse og til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn. Dette hensynet må veies mot hensynet til barnets beste slik dette kommer til uttrykk i artikkel 3 nr.1.

2.2 Barnevernlovens regler om plasseringssted

Barnekonvensjonen artikkel 20 nr. 3 er innarbeidet i barnevernloven § 4-15 som gir nærmere regler om valg av plasseringssted for barnet.

Etter barnevernloven § 4-15 første ledd første punktum skal valg av plasseringssted skje ut fra hensynet til barnets egenart og behov for opplæring og omsorg i et stabilt miljø.

Barnekonvensjonen artikkel 20 nr. 3 er innarbeidet i annet punktum i barnevernloven § 4-15 første ledd: ”Det skal også tas tilbørlig hensyn til at det er ønskelig med kontinuitet i barnets oppdragelse, og til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn”. Hensikten er å sikre at barnevernet tar hensyn til disse forholdene i sine vurderinger.

I forarbeidene presiseres samtidig at bestemmelsen ikke innebærer at dette er hensyn som skal tillegges avgjørende vekt, men at disse skal inngå i den helhetsvurdering som skal foretas når man søker å komme fram til hvilken plassering som er barnets beste, se Ot. prp.nr. 45 (2002-2003) s. 62. Det overordnede hensyn er altså hensynet til barnets beste, slik dette også er nedfelt i barnevernloven § 4-1 og barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1.

Bestemmelsen i § 4-15 første ledd gjelder plasseringer i både fosterhjem og institusjon. Vurderinger knyttet til barnets etniske, kulturelle, religiøse og språklige bakgrunn jf. annet punktum, skal foretas ved plasseringer av barn fra alle minoritetsgrupper. Tilsvarende formulering er tatt inn i fosterhjemsforskriften § 4 første ledd.

I henhold til barnevernloven § 4-15 tredje ledd skal det utarbeides en plan for barnets omsorgssituasjon ved omsorgsovertakelsen. Senest to år etter fylkesnemndas vedtak skal barneverntjenesten vedta en plan for barnets fremtidige omsorgssituasjon. Planen skal inneholde en vurdering av forutsetningene som er lagt til grunn med hensyn til vedtakets og plasseringens formål og varighet.

3 Styrket tilsyn med ivaretagelse av språk og kultur i fosterhjem

3.1 Om barnevernets ansvar for å ivareta samiske barns språk og kultur i fosterhjem – dagens regler

Når fylkesnemnda har fattet vedtak om å overta omsorgen for barn, går omsorgen over på barneverntjenesten. I henhold til barnevernloven § 4-18, er det institusjonen eller fosterforeldrene som skal utøve den daglige omsorgen for barnet på vegne av barneverntjenesten.

I tilfeller der barnet skal plasseres i fosterhjem, har barneverntjenesten ansvar for å finne fram til fosterhjem for det aktuelle barnet. Ved valg av fosterhjem til et barn skal barneverntjenesten legge avgjørende vekt på hensynet til barnets beste, jf. barnevernloven § 4-1. I henhold til barnevernloven § 4-22 annet ledd er det et krav at fosterforeldrene kan "løse oppfostringsoppgavene i samsvar med de forutsetninger som er lagt til grunn om oppholdets varighet m.m., jf. § 4-15". En av forutsetningene i § 4-15 er at det skal tas tilbørlig hensyn til barnets etniske, religiøse og språklige bakgrunn ved valg av plasseringssted. Tilsvarende hensyn presiseres i fosterhjemsforskriften § 4. Formålet er at barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn ivaretas på hensiktsmessig måte under plasseringen.

Ved plassering i fosterhjem bor barnet sammen med fosterfamilien i fosterforeldrenes eget hjem. Samiske barn vil ikke alltid bli plassert i samiske fosterhjem. Dette vil både kunne ha sammenheng med den faktiske tilgangen på samiske fosterhjem og en vurdering av det enkelte barns særskilte behov. I henhold til fosterhjemsforskriften § 4 første ledd annet punktum skal fosterforeldrene som velges til det enkelte barn uansett ha de nødvendige forutsetninger for å ivareta barnets særlige behov, bl.a. sett i lys av det enkelte barnets egenart. Selv om fosterforeldrene har annen etnisk, kulturell, religiøs eller språklig bakgrunn enn fosterbarnet, må de altså være i stand til å forholde seg til slike forskjeller på en god måte. En forutsetning er at fosterforeldrene kan vise barnet nødvendig respekt og forståelse ut fra sin egenart og kulturelle bakgrunn. Det vil heller ikke være til barnets beste å komme i en situasjon der det oppstår konflikt mellom fosterforeldre og biologiske foreldre om slike tema. En oppfostring til barnets beste vil videre kunne inneholde tiltak som ivaretar barnets språk og kultur. Slik oppfølging må vurderes konkret ut fra det enkelte fosterhjem og det enkelte barns behov.

I henhold til barnevernloven § 4-15 tredje ledd skal det utarbeides en plan for barnets omsorgssituasjon ved omsorgsovertakelsen. Planen skal inneholde en vurdering av forutsetningene som er lagt til grunn med hensyn til vedtakets og plasseringens formål og varighet. I departementets veileder om tiltaksplaner og omsorgsplaner i barneverntjenesten (Q-1104 B) vises på s. 36 til at det i (foreløpig) omsorgsplan kort gjøres rede for "*hvorfor plasseringsstedet vurderes som egnet for det aktuelle barnet.*" Dessuten skal det komme fram hvilken rolle foreldre, og eventuelt andre viktige

personer, skal ha i barnets liv mens det er under omsorg. Dette vil også omfatte vurderinger knyttet til ivaretagelse av barnets kulturelle, språklige, religiøse og etniske bakgrunn.

Samiske barn har rett til samisk opplæring i samsvar med reglene i opplæringsloven kap. 6. Barneverntjenesten skal varsle utdanningsmyndighetene om barn og unge som trenger opplæring på bakgrunn av plassering utenfor hjemmet, slik at utdanningsmyndighetene skal kunne gjennomføre slik opplæring.

3.2 Om tilsyn med barn i fosterhjem – dagens regler

Etter barnevernloven § 4-22 femte ledd er det barneverntjenesten i den kommune fosterhjemmet ligger som skal føre tilsyn med hjemmet. Nærmere bestemmelser om tilsynet fremgår av fosterhjemsforskriften.

Det fremgår av fosterhjemsforskriften § 8 annet ledd at formålet er å føre kontroll med at barnet får tilfredsstillende omsorg i fosterhjemmet og at de forutsetninger som ble lagt til grunn for plasseringen blir fulgt opp. Forutsetninger i omsorgsplanen om ivaretagelse av samisk barns språk og kultur, vil altså omfattes av tilsynet. Det skal videre føres tilsyn med at barnet gis tilfredsstillende omsorg, herunder at samiske barns kulturelle egenart ivaretas på hensiktsmessig måte. Tilsynet utføres av tilsynsfører oppnevnt av barneverntjenesten. Det skal legges vekt på å finne frem til en person som barnet har, eller kan få nødvendig tillit til og som har særlige forutsetninger for å kunne utføre tilsynsoppgaven i forhold til det aktuelle barnet. I henhold til forskriften § 9 skal tilsynsfører utarbeide rapport til barneverntjenesten etter hvert tilsyn. Nærmere retningslinjer om tilsynet framgår i departementets veileder for tilsynsførere i fosterhjem (Q-1103).

Det er fylkesmannen som har tilsynsansvaret overfor barneverntjenesten i samsvar med barnevernloven § 2-3 fjerde ledd. Fylkesmannen skal i kraft av sitt tilsynsansvar påse at kommunene utfører de oppgaver de er pålagt etter denne loven med forskrifter.

3.3 Departementets vurderinger og forslag

Departementet foreslår å tydeliggjøre at tilsynet omfatter ivaretagelse av barnets språk og kultur, se forslag til nytt annet punktum i fosterhjemsforskriften § 8 annet ledd.

Første del av endringsforslaget refererer til den tilsvarende formuleringen i fosterhjemsforskriften § 4 første ledd siste punktum, dvs. ”*barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn*”. Denne bestemmelsen ble tatt inn i forbindelse med innarbeidingen av barnekonvensjonen i norsk rett og har tilsvarende formulering som barnekonvensjonen artikkel 20 nr. 3. Forslaget vil på denne måten omfatte samtlige minoritetsgrupper.

Samtidig foreslår departementet en egen presisering av at tilsynet omfatter ivaretagelse av at samiske barns rett til å ivareta språk og kultur følges opp i fosterhjemmet. Forslaget innebærer ikke at fosterhjemmet gis nye plikter til å gjennomføre konkrete tiltak, men at tilsynsfører skal etterspørre hvordan kulturelle forskjeller håndteres og om det er vurdert og igangsatt konkrete tiltak for å sikre ivaretagelsen av samisk språk og kultur. Det er på denne bakgrunn sentralt at vurderinger og forutsetninger knyttet til barnets språklige og kulturelle bakgrunn fremgår i omsorgsplanen. Departementet vil se på muligheten av å tydeliggjøre dette i sin veileder om tiltaksplaner og omsorgsplaner. Vurderinger knyttet til valg av plasseringssted sett i forhold til ivaretagelse av barnets kulturelle, språklige, religiøse og etniske bakgrunn bør omtales i omsorgsplanen jf. barnevernloven § 4-15. Et eksempel kan være at det forutsettes at et samisk barn i førskolealder skal ha plass i samisk barnehage på stedet.

Departementet foreslår videre at det presiseres i fosterhjemsforskriften § 8 femte ledd at det skal tas hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn ved valg av tilsynsfører. Etter departementets oppfatning vil det allerede etter de krav forskriften stiller i dag måtte tas hensyn til tilsynsførers forutsetninger for å sette seg inn i barnets kulturelle bakgrunn. Også dette hensynet må imidlertid avveies i en totalvurdering av hvem som samlet sett kan anses best skikket til å føre tilsyn

med barnet. Som ved plasseringer, vil det heller ikke alltid være mulig å finne frem til en tilsynsfører med tilsvarende kulturell bakgrunn som barnet. Andre forhold kan dessuten veie tyngre ut fra en vurdering av hvem som er best egnet til å ivareta barnets behov. Departementet foreslår imidlertid å ta inn et nytt punktum i fosterhjemsforskriften § 8 fjerde ledd for å presisere at det skal tilstrebes at tilsynsfører enten har tilsvarende kulturelle eller språklige tilhørighet som barnet, eller kompetanse i barnets språk eller kultur. Forslaget vil gjelde samtlige minoritetsgrupper. At tilsynsfører har tilsvarende kulturelle eller språklige tilhørighet som barnet, bør særlig tilstrebes overfor samiske barn, som er del av urbefolkningen.

Departementet foreslår i tillegg å presisere at tilsynsførers rapport jf. fosterhjemsforskriften § 9, skal omfatte tilsynet med ivaretagelse av barnets språklige og kulturelle bakgrunn. Dette foreslås gjennomført ved at fosterhjemsforskriften § 9 første setning henviser til at tilsynsfører skal utarbeide rapport jf. fosterhjemsforskriften § 8 annet ledd, etter hvert tilsyn. På denne måten presiseres at rapporten skal omfatte de forhold som omtales i fosterhjemsforskriften § 8 annet ledd. I samsvar med vårt forslag om nytt siste punktum i fosterhjemsforskriften § 8 annet ledd, skal rapporten således også omfatte ivaretagelse av barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn samt at samiske barns rett til å ivareta språk og kultur følges opp.

For fylkesmannens tilsyn med barnevernvirksomheten vil presiseringene tydeliggjøre at tilsynsansvaret blant annet omfatter at det ved plasseringer tas hensyn til barnets kulturelle og språklige bakgrunn, at tilsynsførernes rapportering følges opp av kommunen og at barneverntjenesten sørger for å melde fra til utdanningsmyndighetene dersom et samisk barn er plassert utenfor hjemmet. I tillegg vil tilsynsansvaret omfatte at barneverntjenesten tilstreber at tilsynsfører har samme kulturelle eller språklige tilhørighet som barnet eller besitter kompetanse i barnets eget språk eller kultur.

3.4 Forslag til endringer i fosterhjemsforskriften

I forskrift 18. des. 2003 nr. 1659 om fosterhjem foreslås følgende endringer:

Forskriften § 8 annet ledd skal lyde:

Formålet med tilsynet er å føre kontroll med at barnet får tilfredsstillende omsorg i fosterhjemmet og at de forutsetninger som ble lagt til grunn for plasseringen blir fulgt opp. *Dette omfatter også tilsyn med at barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn ivaretas på hensiktsmessig måte, herunder samiske barns rett til å ivareta språk og kultur.*

Forskriften § 8 fjerde ledd skal lyde:

Barneverntjenesten skal oppnevne en særskilt tilsynsfører til det enkelte barn ved godkjenning av fosterhjemmet. Det skal legges vekt på å finne frem til en person som barnet har, eller kan få nødvendig tillit til og som har særlige forutsetninger for å kunne utføre tilsynsoppgaven i forhold til det aktuelle barnet. Det skal videre legges vekt på å finne frem til en person som kan utføre tilsynsoppgaven over tid og som har en uavhengig rolle i forhold til barneverntjenesten og fosterforeldrene. *Det skal tilstrebes at tilsynsfører har samme kulturelle eller språklige tilhørighet som barnet eller besitter kompetanse i minoritetsbarns eget språk eller kultur.*

Forskriften § 9 siste ledd skal lyde:

Tilsynsfører skal utarbeide rapport, jf. § 8 andre ledd, etter hvert tilsyn. Rapporten skal sendes til barneverntjenesten i den kommunen som har ansvaret for at det blir ført tilsyn, jf. § 8 tredje ledd, og i kopi til barneverntjenesten i omsorgskommunen, dersom det ikke er den som har ansvaret.

4 Styrket tilsyn med ivaretagelse av språk og kultur for samiske barn i barneverninstitusjoner

4.1 Om ansvaret for å ivareta samiske barns språk og kultur i barneverninstitusjoner – dagens regler

Nærmere regler om institusjoner fremgår av barnevernloven kap. 5 med forskrifter. Barn kan plasseres i institusjon på bakgrunn av foreldrenes samtykke, jf. barnevernloven § 4-4 femte ledd, eller etter fylkesnemndas vedtak i henhold til barnevernloven §§ 4-12, 4-24 eller 4-26. Plassering på institusjon kan være for en kort periode på noen få dager eller over flere år.

For å sikre god omsorg på institusjonene, stilles krav om godkjenning og kvalitet, se nærmere bestemmelser i forskrift av 27. oktober 2003 nr. 1283 om godkjenning av private og kommunale institusjoner som skal benyttes for barn som plasseres utenfor hjemmet med hjemmel i barnevernloven (godkjenningsforskriften) og forskrift av 10. juni 2006 nr. 580 om krav til kvalitet og internkontroll i barneverninstitusjoner (kvalitetsforskriften).

I henhold til godkjenningsforskriften § 5, kan institusjonen bare godkjennes dersom den drives i samsvar med barnevernloven og forskrifter som er gitt med hjemmel i loven, tilfredsstillende vilkår stilt i eller med hjemmel i annen lovgivning og ellers drives på tilfredsstillende måte.

I kvalitetsforskriften stilles ulike krav til institusjonens arbeid, bemanning og kompetanse. Det stilles også krav til institusjonene om fysisk utforming og materielt utstyr. I § 5 første ledd annet punktum heter det at institusjonen skal ha tilsatt personell med tilstrekkelig nivå og bredde i kompetansen sett i forhold til institusjonens målgruppe og målsetting. Regionene kan stille ulike og/eller strengere krav til noen institusjoner enn til andre, sett i forhold til den aktuelle institusjonens målgruppe og målsetting. Institusjonene kan grovt sett deles inn i atferdsinstitusjoner, akutt- og utredningsinstitusjoner, sentre for foreldre og barn, barnehjem, ungdomshjem, bo- og arbeidskollektiver (barn over 14 år med rusproblemer) og omsorgssentre for enslige, mindreårige asylsøkere under 15 år.

Barnevernloven § 4-15 første ledd annet punktum gjelder også ved institusjonsplasseringer. Det betyr i prinsippet at det også ved et valg mellom ulike institusjoner skal legges vekt på å ivareta barnets etniske, religiøse, språklige og kulturelle bakgrunn. I henhold til sameloven § 3-5 har den som ønsker å bruke samisk for å ivareta egne interesser overfor lokale og regionale offentlige helse- og sosialinstitusjoner i forvaltningsområdet for samisk språk, rett til å bli betjent på samisk. De fleste samiske barn i barneverninstitusjoner vil imidlertid være på institusjoner utenfor bestemmelsens anvendelsesområde.

Utgangspunktet jf. barnevernloven § 4-18 er at institusjonen har ansvar for å utøve den daglige omsorgen for barnet på vegne av barneverntjenesten. I forskrift av 12. desember 2002 nr. 1594 om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjoner (rettighetsforskriften) § 5 stilles ulike krav som gjelder vern av barnets personlige integritet. I bestemmelsens tredje ledd bokstav c) skal institusjonen vise respekt for og ta hensyn til den enkelte beboers livssyn og kulturelle bakgrunn. Denne bestemmelsen må ses i sammenheng med barnekonvensjonens art. 30 og vernet mot diskriminering som kommer til uttrykk i konvensjonen. I tillegg skal forholdene legges til rette for at den enkelte beboer skal ha anledning til å dyrke sine personlige interesser og fritidsaktiviteter, se rettighetsforskriften § 5 bokstav b. Dette kan for noen dreie seg om aktiviteter m.v. som støtter barnets kulturelle identitet. At det legges til rette for egnede kultur- og språkstøttende aktiviteter kan videre ses som en integrert del av innholdet i institusjonens omsorgsansvar til barnets beste. Det finnes ikke nærmere retningslinjer for hvordan samiske barns språk og kultur skal ivaretas. Samtidig inneholder rettighetsforskriften ulike bestemmelser som gir institusjonen hjemmel til å innskrenke barnets bevegelsesfrihet og kontakt med omverdenen. Spørsmålet om den konkrete ivaretagelsen av samiske barns språk og kultur må forstås i denne totaliteten og måtte bero på en avveining av ulike hensyn i det

enkelte tilfelle.

Når det gjelder språkopplæring, vil dette følge av utdanningsmyndighetenes ansvarsområde. Samiske barn har rett til samisk opplæring i samsvar med reglene i opplæringsloven kap. 6. Barnevernet skal varsle utdanningsmyndighetene om barn og unge som trenger opplæring på bakgrunn av plassering utenfor hjemmet.

4.2 Om tilsyn med barneverninstitusjoner

I henhold til barnevernloven § 5-7 og § 2-3 fjerde ledd skal fylkesmannen føre tilsyn med barneverninstitusjoner. Nærmere bestemmelser om tilsynet er tatt inn i forskrift 11. desember 2003 nr. 1564 om tilsyn med barn i barneverninstitusjoner for omsorg og behandling (tilsynsforskriften).

I henhold til forskriften § 2 er formålet med tilsynet å påse at lover og regelverk blir fulgt, og at barna får forsvarlig omsorg og behandling i institusjonen. Videre skal tilsynet påse at barna blir behandlet hensynsfullt og med respekt for den enkeltes integritet. Tilsynsmyndigheten skal ha sin oppmerksomhet rettet mot alle forhold som har betydning for barnas utvikling, trivsel, velferd og sikkerhet.

Nærmere regler om tilsynsmyndighetens oppgaver og tilsynsbesøk fremgår av forskriften §§ 7 og 8. I henhold til § 7 skal tilsynsmyndigheten blant annet påse at institusjonen ivaretar de forutsetninger for oppholdet som er lagt til grunn i vedtaket og at det enkelte barn får forsvarlig og respektfull omsorg og behandling. Tilsynsmyndigheten skal føre tilsyn ved besøk i institusjonen minst to ganger per år og ellers så ofte som forholdene ved institusjonen tilsier det. Tilsynsmyndigheten skal ta kontakt med det enkelte barn. Det skal videre utarbeides skriftlig rapport etter hvert besøk.

I samsvar med tilsynets formål skal det altså føres tilsyn med at lover og regler blir fulgt og at barna får forsvarlig og respektfull behandling. Dette innebærer at det bl.a. føres tilsyn med at det vises respekt for beboers kulturelle bakgrunn jf. rettighetsforskriften § 5. I henhold til tilsynsforskriften § 7 annet ledd bokstav b skal det videre føres tilsyn med at det enkelte barn får opplæring i samsvar med regelverket.

4.3 Departementets vurderinger og forslag

Departementet foreslår at det presiseres i tilsynsforskriften § 7 nytt siste ledd at fylkesmannen skal påse at samiske barns rett til å ivareta språk og kultur følges opp, ut fra formålet med oppholdet og institusjonens målsetting og rammer. Begrunnelsen er å rette et tydelig fokus på denne delen av fylkesmannens tilsynsansvar. Forslaget vil innebære en presisering av det eksisterende tilsynsansvaret med utgangspunkt i hva som generelt gjelder for alle beboere. Samiske barn har imidlertid som del av en urbefolkning, et eget vern. Det foreslås derfor at forskriftsendringen spesielt rettes mot denne gruppen. Formuleringen ”særlig” er av den grunn tatt inn.

Departementet viser til tilsynsforskriften § 7 annet ledd bokstav a der det heter at tilsynsmyndigheten skal påse at det enkelte barn får forsvarlig og respektfull omsorg og behandling. Denne bestemmelsen innebærer blant annet å påse at beboerens rettigheter etter rettighetsforskriften § 5 er oppfylt. Forslaget betyr en tydeliggjøring av at fylkesmannen skal føre tilsyn med at institusjonen viser respekt for og tar hensyn til samiske barns kulturelle bakgrunn og at det innenfor institusjonens rammer legges til rette for personlige interesser og fritidsaktiviteter. For samiske barn vil dette kunne være aktiviteter som støtter deres samiske identitet. Som det fremgår av foregående kapitler, finnes det ingen ytterligere retningslinjer for institusjonens ansvar. På hvilken måte samisk språk og kultur ivaretas må derfor vurderes konkret og blant annet ses i sammenheng med den aktuelle institusjonens målsetting og formålet for det enkelte barns plassering. Tilsynsansvaret vil også omfatte å påse at samiske barn får opplæring i samsvar med regelverket jf. tilsynsforskriften § 7 annet ledd bokstav b. Presiseringen av tilsynsansvaret overfor samiske barn, vil særlig omfatte samiske barns rettigheter etter opplæringsloven kap. 6.

Også for barn i institusjon kan omsorgsplanen inneholde vurderinger knyttet til barnets bakgrunn. Fylkesmannen skal føre tilsyn med at disse overholdes. At barneverntjenesten sørger for å ta inn vurderinger knyttet til kulturelle og språklige forhold i omsorgsplanene, vil videre inngå i fylkesmannens tilsynsansvar etter barnevernloven § 2-3 fjerde ledd. Dette gjelder alle barn plassert utenfor hjemmet.

For øvrig foreslås en tilføyelse i forskriften § 8 femte ledd for å sikre at tilsynsmyndigheten er i stand til å kommunisere med samiske barn på en god måte under tilsynsbesøk. Formålet med tilsynsforskriften § 8 femte ledd er å sikre at tilsynsmyndigheten faktisk snakker med barna. Innsikt i barnets kultur vil styrke denne kommunikasjonen og også gjøre det lettere å se mer kulturspesifikke behov. Kompetanse om minoritetskulturelle spørsmål og tilnærmingmetoder vil derfor være av betydning for et godt tilsyn. Tilsynsbesøk på institusjon vil samtidig ivaretas av et begrenset antall personer fra fylkesmannsembetene. Antall barn som skal kontaktes på hver institusjon kan samtidig være relativt høyt og barna har i mange tilfeller bakgrunn fra ulike kulturer. Departementet kan på denne bakgrunn ikke se at tilsynsmyndigheten kan forventes å ha tilgjengelig kulturspesifikk kompetanse som dekker samtlige minoriteter. Departementet foreslår imidlertid en særregel der det går frem at det ved tilsyn med samiske barn skal tilstrebes at tilsynsmyndigheten besitter samisk språklig eller kulturell kompetanse.

4.4 Forslag til endringer i tilsynsforskriften

I forskrift 11. desember 2003 nr. 1564 om tilsyn med barn i barneverninstitusjoner for omsorg og behandling foreslås følgende endring:

Forskriften § 7 nytt siste ledd skal lyde:

Tilsynsmyndigheten skal påse at særlig samiske barns rett til å ivareta språklig og kulturell bakgrunn følges opp på hensiktsmessig måte ut fra formålet med oppholdet og institusjonens målsetting og rammer.

Forskriften § 8 femte ledd skal lyde:

Tilsynsmyndigheten skal ta kontakt med det enkelte barn. Når barnets alder og modenhet tilsier det skal tilsynsmyndigheten forespørre det enkelte barn om barnets syn på oppholdet. Det enkelte barn har rett til å snakke med de som utøver tilsynet uten at personalet er til stede. Tilsynsmyndighetene skal opplyse barnet om dette. *Ved tilsyn med samiske barn skal tilsynsmyndigheten tilstrebe å besitte samisk språklig eller kulturell kompetanse.*